ΣΥΝΕΧΕΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

τατης δύναμης που, στην εγκόσμια εκδοχή της, επιδιώκει, σχεδόν εκβιαστικά, την ένταξη του ανθρώπου στο ποίμνιο της εκκλησίας, στους κόλπους της οποίας παραιτείται οικειοθελώς από το δικαίωμα της αμφιβολίας και της διαλεκτικής αντιπαράθεσης, με μοναδικό αντίτιμο τη «γλυκιά ψευδαίσθηση» της ελπίδας ή την εξασφάλιση της δυνατότητας της καταφυγής του μπροστά στον φόβο ή τον κίνδυνο του θανάτου.

Γέννημα θρέμμα της αμφιβολίας, ο Γιάννης Βαρβέρης, αντιδρά, με όση βιαιότητα του επιτρέπει η νηφάλια λύπη του, στο ενδεχόμενο της παντοιοτρόπως καθησυχαστικής θρησκευτικής κατάνυξης (*Κανένας πια μες στην κατάνυξη δεν αμφιβάλλει/ πως με ασφάλεια πλησιάζει η σωτηρία/ Κίνδυνος μέγας/ κι απ' τον οποίο με τη φυγή μας/ πρέπει να σωθούμε*) και απορεί, πώς αγαπημένα του πρόσωπα -οι γονείς του- τον παρέδωσαν, ερήμην του, στην «οργανωμένη ανάσα». Εγκάτοικος της λύπης, αυτός, αρνείται πεισματικά να ενδώσει και να δελεαστεί από τα κελεύσματα και τις υποσχέσεις του ιερατείου· φυλάει σαν πολύτιμα τιμαλφή της ζωής του τις αναπόφευκτες αμαρτίες του, τις οποίες ποτέ δεν πρόκειται να αποκαλύψει ή να επικαλεστεί ενώπιον του Θεού, μόνο και μόνο για να βρει, επιτέλους, το νόημά της η πομπωδώς διατυμπανιζόμενη συγγνώμη του. Όσο για τις μεγάλες γιορτές της χριστιανοσύνης (Χριστούγεννα και Πάσχα), απογυμνωμένες πια από την αίγλη του θαύματος που άλλοτε τις περιέβαλλε, δεν είναι παρά οι συμπληγάδες απ' όπου περνά ο κάθε απόβλητος ή «ανάπηρος» της ιστορίας, για να βιώσει, στη μοναξιά του, τη γνήσια απελπισία.

Ήδη, από τη συλλογή *Στα ξένα* (2001), ο Γιάννης Βαρβέρης είχε αρχίσει να εκφράζει, όλο και ευκρινέστερα, το «σύνδρομο του μετανάστη» που τον κατέτρεχε, μην επιτρέποντάς του να αισθάνεται οικείος πουθενά, ούτε καν στο σώμα του, την πιο μακρινή του πατρίδα. Νοσταλγούσε την πατρίδα του και επαναπατριζόμενος νοσταλγούσε τον τόπο της ξενιτιάς του. Εκπατρισμένος ή επαναπατριζόμενος, αισθανόταν ανέστιος, διατηρώντας πάντα νωπές τις μνήμες που αποτελούσαν τον συνδετικό, με αγαπημένα πρόσωπα, τόπους και χρόνους παραμυθητικούς, ομφάλιο λώρο. Μνήμες που τον συνείχαν και τον ενίσχυαν στη «λυπημένη» του προσπάθεια να ζήσει σε ένα περιβάλλον ανοίκειο, που όχι μόνο δεν είχε τίποτα να του προσφέρει, αλλά και του επέτεινε την αίσθηση της κοινωνικής δυσανεξίας. Στο σύνδρομο του ξενιτεμένου -με ό,τι αυτό συνεπάγεται- ήρθε, κάποια στιγμή, να προστεθεί η αίσθηση του «απόβλητου» και του «ανάπηρου» της ιστορίας· η κατασταλαγμένη βεβαιότητα ότι το μόνο τίμιο δώρο προ του θανάτου είναι το πένθος, μπροστά στο οποίο όλες οι άνωθεν ψευδεπίγραφες υποσχέσεις ωχριούν, μην μπορώντας να το υποκαταστήσουν. Τον έθαλπε, πάντως, η σκέψη ότι στάθηκε στη ζωή του «έμπορος κακός», και ότι προσέφερε δωρεάν τα βαρύτιμα σκεύη της ψυχής του, τα ποιήματα, σε αντίθεση με τα «μηδενικού κόστους», αμφίβολης αξίας κι ωστόσο εμφαντικά και εκ του πονηρού προσφερόμενα προϊόντα του πολυκαταστήματος «Η Ελπίς», τουτέστιν της Εκκλησίας.

Ο Κώστας Παπαγεωργίου είναι ποιητής και κριτικός λογοτεχνίας

Παλιές αναβιώσεις σε νέες πλατείες

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η πλατεία ήταν γεμάτη. Όχι «με το νόημα που 'χει κάτι από τις φωτιές», αλλά με την παραίνεση του «άλλου» Σαββόπουλου να «κρατήσουν οι χοροί». Οι συλλογικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας των «αγανακτισμένων» κρατούν ακόμα κάτι από την ποτισμένη στον εθνολαϊκισμό συλλογική ιλαρότητα της δεκαετίας του 1980. Το εθνικολαϊκό στοιχείο παραμένει παραδόξως κυρίαρχο, παίρνοντας ξανά μετά την εποχή της «αλλαγής» χαρακτήρα ιδεολογικό. Έχει κάνει την εμφάνισή του στο άμεσο παρελθόν, στους πανηγυρισμούς της κατάκτησης του ευρωπαϊκού πρωταθλήματος το 2004, στις καμπάνιες του υπουργείου τουρισμού, σε λέξεις και εκφράσεις που δεν μεταφράζονται στις γλώσσες της εσπερίας όπως το «φιλότιμο», σε εκλογικές αναμετρήσεις και όπου αλλού εγκαλείται η συλλογική ταυτότητα στις στιγμές ανάτασής της.

Οι συγκεντρώσεις αφορούν ωστόσο μια διαμαρτυρία και όχι μια γιορτή. Ασχέτως αν οι πολιτικές τελετουργίες στις χώρες της μεσογείου (καθόλου παράδοξα και σε αυτές της Λατινικής Αμερικής) ενείχαν συχνά χαρακτήρα γιορτής, παραμένει ένα στοιχείο μιας φαντασιακής εθνικής συλλογικότητας, το οποίο παρακινεί στην προσέλευση στις πλατείες. Η εν λόγω συλλογικότητα προτάσσει τα ενοποιητικά εθνικά σύμβολα και οργανώνεται κάτω από το όνομα «λαός». Είναι μία από τις λίγες φορές που ο όρος «λαός» παραπέμπει σε κάτι παραπάνω από μια εννοιολογική αναπαράσταση. Και είναι «συλλογικότητα» στο βαθμό που συγκροτείται στην κοινή βάση μιας άρνησης και μιας απόρριψης, αυτής του μνημονίου και της πολιτειακής συνθήκης της μεταπολίτευσης που έως τώρα η ίδια υπηρέτησε και εμμέσως υποστήριξε. Τι θα γίνει όμως όταν η αρνητικότητα θα πρέπει να μετατραπεί σε θετικότητα, αν όχι σε καθαρές και σαφείς προτάσεις και λύσεις, τότε σε γενικά περιγράμματα και πλαίσια εντός των οποίων θα μπορέσει να αρθρωθεί μια έστω και αφηρημένη πολιτική πρόταση; Τι θα γίνει όταν αυτή η κοινωνική συνύπαρξη θα χρειαστεί να μετατραπεί σε πολιτική σύνθεση; Πώς μπορεί να γίνει κατανοητή μια συμφωνία που θα συνυπογράφεται ταυτόχρονα, για παράδειγμα, από ακραία εθνικιστικά στοιχεία και από ελευθεριακής κατεύθυνσης κατασκηνωτές;

Ο φόβος πως η πλάστιγγα θα γύρει προς τις εκφάνσεις των πρώτων είναι προφανής. Διότι η ίδια η έκκληση για συμμετοχή είναι προϊόν της άρνησης και του φόβου και, πιθανότατα, αυτά θα επιβεβαιώσει. Η αριστερά σύρθηκε δυστυχώς στη θέση του συν-διαδηλωτή με μέλη της Χρυσής Αυγής. Οι καιροί, βέβαια, είναι ούτως ή άλλως αντινομικοί. Η διαπίστωση, όμως, αυτή δεν καταφέρνει τίποτα άλλο από το να περιχαρακώσει και πάλι πίσω από την ασφάλεια της θεωρίας.

Υπάρχει τελικά ένα νεότερο της μεταπολίτευσης πολιτικό υποκείμενο που «ξυπνάει» μέσα από τις συγκεντρώσεις στις πλατείες; Το ζήτημα της κυοφορίας και της ανάδυσης ενός πολιτικού υποκειμένου και των χαρακτηριστικών του μπορεί, όπως ίσως πάντα, να προσφέρει ένα ασφαλέστερο κριτήριο αξιολόγησης. Είναι ασφαλώς αδύνατο να απαντηθεί ένα τέτοιο ερώτημα μέσα σε λίγες γραμμές. Ας σημειωθεί όμως πως οι συγκεντρώσεις αναπαράγουν κάτι που ήδη κυκλοφορούσε εδώ και χρόνια στα στόματα όλων, σε συζητήσεις σε χώρους συνεύρεσης και εργασίας, στα posts του facebook, σε blogs, σε μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με οικολογικό, σπιριτουαλιστικό ή συνομοσιολογικό περιεχόμενο, ακόμα και στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και φιλοξενούν μια συνολικότερη απαξίωση κάθε πιθανότητας και δυνατότητας λύσης, σύμφωνης με το παρών πολιτειακό συγκείμενο. Δεν έρχονται να κατονομάσουν μια «πρωτοπορία» ή να εκφράσουν εν τη γενέσει του ένα καινοφανές πολιτικό υποκείμενο στην Ελλάδα, αλλά να ικανοποιήσουν την μακρόχρονη απαίτηση προς μια μορφή λαϊκής και «από τα κάτω» δράσης, έξω από κόμματα και παρατάξεις. Συμπτώματα αυτής της «παλιάς» απαίτησης είδαμε στην αποχή από τις δημοτικές εκλογές ή το «ξύπνημα» από τον παρατεταμένο «ύπνο», την απάθεια που ήρθε να προκαλέσει ένα πανό σε μια ισπανική πλατεία.

Όχι, δεν κοιμόταν όλοι. Πριν τα απανωτά σοκ, τον φόβο και την έντεχνα καλλιεργημένη ανασφάλεια, κάποια αντανακλαστικά λειτούργησαν. Μια τεράστια σε συμμετοχή και παλμό πορεία, έναν χρόνο και ένα μήνα πριν, «σκεπάστηκε» από το τραγικό συμβάν της Marfin. Και ακόμα πιο πριν ο Δεκέμβρης. Και τότε τα αιτήματα ήταν ασαφή, αφελή, ίσως και ανύπαρκτα. Άφησε, ωστόσο, μια παρακαταθήκη που δεν είναι

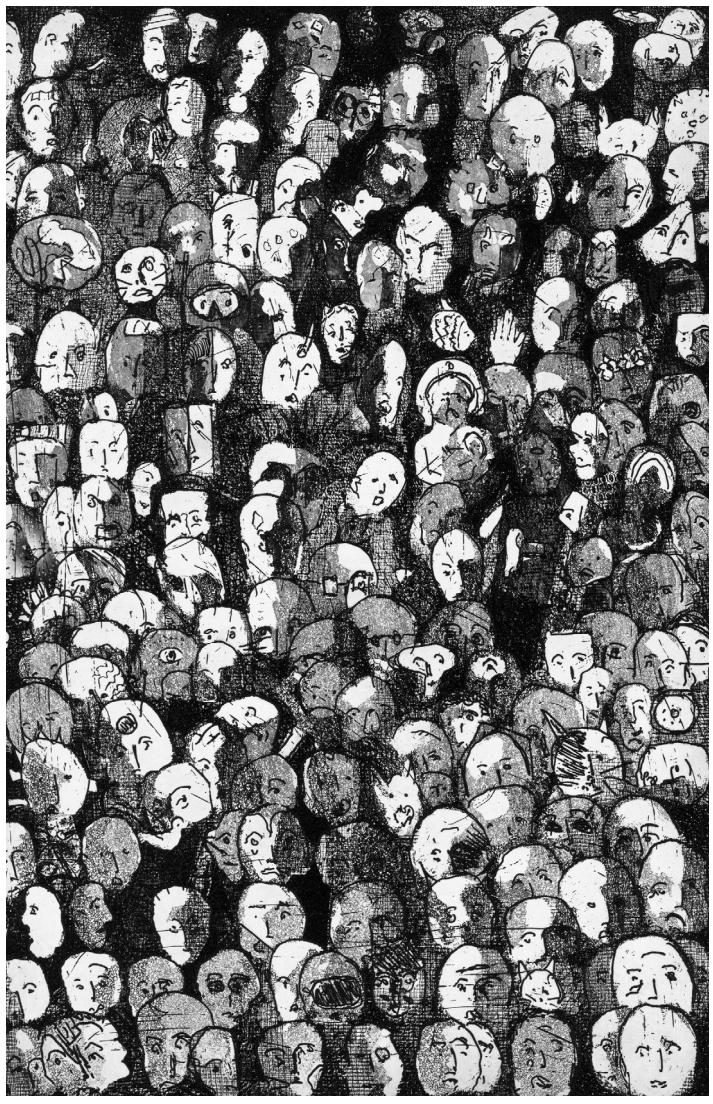

Μάζα

άλλη από την επαναφορά στην εμπειρία της συλλογικής οργάνωσης, της -έστω και «βολονταριστικής»- δράσης, της ίδιας της δυνατότητας ανατροπής. Οι ανοιχτές συνελεύσεις της πλατείας Συντάγματος είναι αποκύημα της μαθητείας στο παράδειγμα του Δεκέμβρη. Αυτός έδειξε τον τρόπο. Τότε ίσως μεταμορφώθηκε αυτό το νεότερο πολιτικό υποκείμενο, σαφώς στη βάση ενός βίαιου προηγούμενου.

Με την επίγνωση του όποιου αναγωγικού κινδύνου, ο διαδηλωτής στις σημερινές πλατείες σχηματίζει το ανεστραμμένο είδωλο του «τοξικού», του «σπάστη», του «μπλακμπλοκίτη», του «μπαχαλάκια», του «κουκουλοφόρου» ή όπως αλλιώς ονομάζεται. Δεν δρα συλλογικά, δεν υποτάσσεται σε αποφάσεις άλλων, αλλά λειτουργεί σαν ένας μέσα στους άλλους, προτάσσει το θυμικό, δρα ατομικά, δεν οργανώνεται, είναι ανώνυμος και αμφιταλαντεύεται διαρκώς ανάμεσα στο φόβο και την επιθετικότητα, την αρνητικότητα και τη θετικότητα. Μήπως όλα αυτά τα χαρακτηριστικά δεν συναντώνται και στις πλατείες; Μήπως τελικά πρέπει να δούμε αυτά τα χαρακτηριστικά λίγο προσεκτικότερα;

Η κεντρική διαφορά, βέβαια, σχετίζεται με τη βία και την (ηθική) νομιμοποίηση της χρήσης της. Πότε όμως η πολιτική και κοινωνική διεκδίκηση πέρασε αποκλειστικά και αποτελεσματικά μέσα από τα μονοπάτια της νομιμότητας και της μη βίας; Αν δεν «ξεφουσκώσει» γρήγορα, ίσως η πραγματική δυναμική της συνθήκης που διαμορφώνεται γίνει φανερή όταν και αν, βρίσκοντας ή φτιάχνοντας κάποια αφορμή, ο κατασταλτικοί μηχανισμοί επιλέξουν να επέμβουν για να την αποτρέψουν. Τότε, η αμηχανία που κατατρέχει αυτό το κείμενο, όπως και εκείνη πολλών από εμάς που μάθαμε να εννοούμε την πολιτική χειραφέτηση διαφορετικά, θα παραχωρήσει τη θέση της σε μιαν άλλου τύπου μαχητικότητα και μορφή διεκδίκησης που μέχρι τώρα δεν μπορούμε να φανταστούμε. Οψόμεθα. Από κοντά.

Ο Κώστας Χριστόπουλος είναι εικαστικός καλλιτέχνης